

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 5. avgusta 1868. ☞

Gospodarske stvari.

Indiga

za prve poskušnje na Jugoslavenskem.

Vsacemu je znana lepa modra (plava) barva, kateri je ime indiga (indigo) in kateri cena je po 6 do 8 gld. in še več za funt. Domovina tej rastlini, iz ktere se dela krasna ta barva, je posebno gorka zahodna Indija.

Unidan so „Novice“ omenile, da tajnik zagrebške trgovske in obrtniške zbornice gosp. J. F. Dividè je po c. k. trgovskem ministerstvu dobil semena te rastline, in da ga nekoliko rad prepusti za skušnje drugim, ki bi želeli saditi jo. Oskrbnik vrta kmetijske družbe ljubljanske gosp. Schollmajer se je obrnil za tega del v Zagreb, in gosp. Devidè mu je prijazno poslal nekoliko semen za poskušnjo ter dodal poduk o sajenji in pridelovanji indige.

Indiga je rastlina vročih dežel. Gosp. Devidè, naročivši si njenega semena, ni mislil, da se bode ta tujka tudi na toplem Hrvaškem (ali Kranjskem) gotovo dobro obnašala; al mislil je, kjer raste trta, morda da tudi indiga obrodi — ako je solnce slovansko jej milo. Bog daj! Cena indige je tako visoka, da se plača narediti skušnjo.

S popisa Devidè-ovega našim gospodarjem, ki morebiti poskusijo to seme, povzamemo sledeče:

Tistih rastlin, ki dajejo indigo (indigofera) je 120 sort, ki rastejo po vseh vročih deželah. Indiga raste v podobi grmovjica po 2 do 5 čevljev visocega; od daleč je podobna divji ali tičji grašici. Zelena peresa na steblo jej ne stojé sparoma, iz kotov pa, kjer iz stebela izrašča perje, poganja rdeče ali višnjevo cvetje grozdliču podobno. Sad se nahaja v stročji kakor pri grahu ali grahorki, zato se ta rastlina naravno šteje v vrsto sočivja (leguminosa). Polje z indigo obsejano, predno cvetè, je podobno njivi z nemško deteljo (lucerno) obsejani; sprva celó nič ne kaže, da je v tej rastlini kaj plave barve.

Indiga se sadi v lahko pešeno zemljo, ktera je že sama po sebi dovolj vlažna (mokrotna) ali taka, da se lahko z vodo moči. Močvirna pa ne sme biti.

V srednji Ameriki sadé indigo v vrste, naredé za 1 do 2 palca (cola) globoke luknje od 10 do 20 palcev saksebi; v vsako luknjo se vrže po več zrn semen, ki se pokrije z zemljo. Seme je nekako podobno murbovemu semenu, le debeleje je.

Ako je zemlja dovolj vlažna, kali seme kmalu. Skrbeti je, da ne raste plevel vmes.

Žanje se večkrat.

Navadno se prvokrat žanje h koncu 3. meseca. Tačas začne cvesti, perjiče je temno-zeleno in če ga zavihaš, sveti se ti kakor srebro.

Čez poldrug mesec ali čez 2 meseca so iz korenin vdrugič izrastla taka stebila, da se morejo žeti — in žanjejo se še večkrat, ako se vidi, da je kaj sadu.

Požete cele rastline se denejo v visoko postavljen kamenen bedenj (bačvo, iz kamena narejeno), lesene kadí se manj rabijo. Potem se rastline polijejo z vodo, in kadar so dnevi vroči, začno kmalu vreti, to je, čez 6 do 12 ur se začno v vodi mehurji delati in smrad nastane velik in prav po gnjilobi. In zdaj stopa iz rastlin tista snov, ki bode pozneje barvo dala, zdaj pa še ne kaže nobene.

Na tem je vse ležeče, da se to vrenje v pravem času ustavi; za to je treba bistrega očesa in dovolj skušnje. Ako so rastline premalo pognjile, ostane še barve v njih; ako pa so predolgo gnjile, pokvari se mnogo barvine snovi.

Ker se med vrenjem zmes napihuje, pokladajo dile s kamnom obložene na-njo, da rastline zmiraj lepo ostanejo pod diljami.

Voda v kadéh je zdaj zeló rumena, mehurčki pa, ki se delajo, bliščijo kakor mavrica.

Indijancem je pravo znamenje, da je zmes dobro izvrela, to, da zajamejo nekoliko te vode na stran, in ko jo pomešajo, da pada indiga v lepih zrnih na dno.

18 ur je večidel dovolj, da se odtoči voda, odtoči se pa v manjšo, niže postavljeno posodo; tu se neprenehoma meša, da se s tem mešanjem primeša prav veliko zraka.

Rumena barva se zdaj spremeni v zeleno; kmalu pa se naredé plavi kosmiči (Flocken), ki so drobna indigova zrna, ktera kakor temno-plavo blato padajo na dnu.

Barveni sok, ki so ga po takem dobili, razpoložé po rjuhah, da voda odkaplja, in se posušé v senci zračnega pohišva.

Ko je testó dovolj trdo postalo in se mu je še to izprešalo, kar ima vodenega v sebi, potem se zreže na štirovoglata koščke, kateri se še toliko posušé, da so za tretji del manjši od pred.

V naših krajih bi utegnili pravo to biti, da indigo sadimo prve dni maja, žanjemo pa konec avgusta (velicega srpana). Vendar bode še le skušnja kazala, kako in kaj.

Morski lug.

Da ima morski lug*) veliko zdravilno moč v človeških boleznih, prepričala so nas spričala veljavnih

*) Morski lug (Meerwasser-Mutterlauge) se nareja iz morja s tem, da se morska voda kuha tako dolgo, da vode izhlapi za polovico ali saj tretjino; potem ostanejo močnejši deli v njej, in imenuje se ostanek lug. V 1000 delih morskega luga je čez 163 delov klormagnium-a, čez 56 bromnatrium-a, čez 47 delov magnezije, čez 31 delov klorkali-a, čez 19 kuhinjske soli, nekoliko žvepleno-kislega apna, nekoliko ilovice itd.

zdravnikov v Trstu, na Dunaji itd.; tudi časnik „Zeitschrift für prakt. Heilk.“ tem skušnjam pritrjuje.

Gosp. Jožef Stölker v Trstu, ki ima posestvo pri sv. Lorencu poleg Pirana v Istri in pa cesarsko privilegijo, da tako imenovani morski lug nareja in prodaja, je vodstvu živinozdravnišnice ljubljanske lani izročil nekoliko bokalov tega morskoga luga ter prosil, naj jo skusimo tudi pri živinskih boleznih.

To se je zgodilo dozdej pri mnogih vnanih boleznih, in skušnje so potrdile posebno zdravilno moč morskoga luga pri garjah in lišajih konj, goved, ovac, prešičev in psov, pri grintu na repu in v grivah, pri zastarelih konjskih mahovnicah in enacih kožnih spuščajih. Pri garjah in grinti, na priliko, je morski lug res tako očitno dober, da smo veseli imeti tako zdravilo, ki je čedno za rabo (ne tako umazano kakor navadna mazila), gotovo pomaga, ako je pomoč še mogoča, in pa je tudi dober kup.

Pri veliki živini (konjih in govedih) rabi se morski lug sam, kakor je; umivajo se z njim po enkrat na dan in to po potrebi več dni zaporedoma garjeva, grintova ali lišajeva mesta; pri mali živini (pséh) se vzame za umivanje polovico tega luga, polovico pa navadne vode.

Podpisano vodstvo priporoča tedaj z dobro vestjo morski lug živinozdravnikom in gospodarjem v imenovanih boleznih, in lahko je mogoče, da pomaga še v drugih boleznih, kakor so, na priliko, zastarele otekline kosti na nogah (môrske kosti) itd.

Prodaja se morski lug, kateri se tudi star ne spridi, na bokale v Trstu pri g. Jož. Stölkerju (Via Madonina Nr. 26), v Ljubljani v živinozdravnišnici na Poljanah, v kopelji pri „Slonu“ in v štacuni g. Lasnika, v Celji v štacuni g. K. Krisperja, v Zagrebu v apoteki Mitlbachovi itd., bokal po 20 krajc.

Vodstvo živinozdravnišnice
v Ljubljani 1. avgusta 1868.

Národne stvari.

Trst in njegovo obmestje.

Pod tem naslovom je rajni dekan Peter Hicinger 1865. leta v „Novicah“ spisal zgodovinsko črtico od početka tržaškega mesta noter do poslednjih časov. Nepozabljivi nam zgodovinar takrat ni mislil, da bode tako kmalu njegov sestavek tolike zanimivosti, kakor je dandanes, ko se je po sili talijanski med mestom in okolico njegovo vnel razpor, kteremu še ne znamo pravega konca. Mnogokrat še se ponavljajo siloviti napadi talijanske drhali na mirne slovenske kmete, kadar po kakem poslu pridejo v Trst, in unidan so nekteri strastni meščani celó delo jim odpovedali in namesti njih Furlane poklicali na delo. Ako Trst še hoče ostati v starodavni zvezi z okolico, mora se ta razpor poravnati kakor koli, ali pa se mora razvezati stara véz in okolica ločiti od mesta.

V tacih okoliščinah, kakor so dandanes, radoveden je vsak poznati razmere med mestom in okolico, in zato mislimo, da vstrezamo onim našim bralcem, ki nimajo prejšnjih tečajev našega lista, da jim podamo odlomek iz Hicingerjeve zgodovinske črtice, in sicer oni del, kateri govori o novejših časih tako-le:

Cesar Ferdinand I. je leta 1839. zopet dal novo ustavo za tržaško srenjo, namreč magistrat s svetovalstvom združen, kterega udje so bili: predsednik, štirje prisedniki in osemdeset svetovalcev. V tej ustavi je bilo prvokrat izrečeno, da v srenjsko svetovalstvo se smejo voliti veljavni možje, ki stanujejo bodi-si v mestu ali obmestji tržaškem. Vendar

še le glas 1848. leta je naznanil enake pravice vsem državljanom; mestnjani v Trstu in selan ali kmetovalec v okolici sta si prišla na enako stopinjo v državnih in srenjskih rečéh. Cesarski patent 12. aprila 1850. leta je za „neposredno mesto tržaško“ in njegovo okolico odločil mestno svetovalstvo, ki je imelo oskrbovati srenjske in deželne reči.

Po imenovanem patentu, kterega glavni stavki so tudi obveljali v novi 26. februarja 1861. leta razglašeni ustavi tržaškega mesta, oskrbuje mesto in njegovo okolico ali obmestje poseben mesten zbor ali svet, ki šteje štiri in petdeset odbornikov, in ima na vrhi predsednika ali starešina (podestà) z dvema namestnikoma. Vendar v mestnem zboru je okolica z malo odborniki zastopana; tržaško mesto voli samo iz svoje srede osem in štirideset odbornikov, po dvanajst iz vsacega izmed štirih volitnih razdelkov; okolica ali obmestje pa le šest odbornikov voli, po enem iz vsacega okraja, ki se vjemajo z okraji šestih stotnij (kompanij) domače obmestne straže. V prvi stražni okraj se štejejo Škedna, Čarbola gornja in spodnja, sv. Marija Magdalena gornja in spodnja; v drugi Rocol, Kjadin in Lonžera; v tretji Gvardjela, Kolonja in Škorkola; v četrti Barkola, Greta in Rojan; v peti Bazovica, Bane, Gropada, Trebič, Padrič in Občina; v šesti Prosek, Kontovelj in sv. Križ.

Koliko nepristojna razmera med mestom in obmestjem je v takem številu odbornikov, se kaže iz števila stanovalcev; mesto namreč šteje 65.000, obmestje pa 31.000 duš, tedaj skoraj polovico mimo mesta; odbornikov pa ima obmestje samo deveti del mimo mesta. To nepristojnost je hotela poravnati nova postava cesarska preteklega leta, ki je za mesto odločila samo štirideset, za obmestje pa štirinajst odbornikov. Res, da mestnjani imajo v primeri s svojim številom toliko večje premoženje, kakor pa stanovalci obmestja; pa v srenjskih in deželnih rečéh tudi glave nekaj veljajo, in ne samo zlati.

Tedaj pa, kako se hočejo izteči razmere med mestom in obmestjem? Mestni odborniki skrbijo za mesto obilno, ker njihovo število premaguje; obmestje pri mnogih rečéh zastaja, in vendar mora z mestom vred pri davkih prikladati, in vrh tega še domačo vojaščino opravljati. Mesto je za velik del poitalijančeno, in čisla skoraj le italijansko národnost; obmestje je slovensko, in slovenska národnost in njene potrebe so v nevarnosti, da se ne bi puščale bolj in bolj, in poslednjič popolnoma v nemar. Z radostnimi srci je tedaj obmestje prejelo novo postavo, ki mu daje več odbornikov in zagovornikov; mesto pa, ali prav za prav neka stranka med njegovimi odborniki, je z nevoljo sprejela tisto odločbo, ter jej išče s tem v okom priti, da hoče mestne meje razširiti, več kot za polovico okolice, zlasti Gvardijelo, Škorkolo in Rojan v svoj obsežek sprejeti, in tako moč slovenskega naroda prekreniti in oslabiti. Tak sklep je bil v poslednjih sejah mestnega zbora z večino glasov sprejet; ali ga bo pa vlada potrdila, to se vpraša. Čudno je, da se je tržaško mesto kdaj tako tesno držalo, da še „novega mesta“ dolgo časa ni hotelo med svoje meje sprejeti; zdaj pa isto mesto se hoče skoraj vse okolice polakomniti, kar v eni priči noče več razločka delati med mestnjani in med kmetovalci. Čudno je pa tudi, da bi razglašeni cesarski postavi nasproti se obmestje smelo po sili k mestu prikleniti, čeravno volja njegovih stanovalcev ni v to nagnjena. Po drugih deželah se je malim soseskam na prosto puščalo, če so se hotele v večje srenje združiti ali ne; tudi pri vravnavi novih političnih okrajev se je slušalo na glasove posameznih